

Иако је породица остала најважнији агенс примарне социјализације детета, промене у савременом друштву су условиле потребу да јој се помогне у остваривању ове значајне улоге. То нарочито долази до изражаја када се у већој мери испољи потреба детета за друштвом вршњака и порасте његово интересовање за друге људе и различите односе у које они ступају. Такође, породица најчешће није у стању да обезбеди ни све неопходне услове за развој сазнајних способности детета, нарочито када за његов ментални развој постане неопходна већа количина пробраних подстицаја.

Због тога се институционализовано друштвено васпитање и образовање предшколске деце јавља као допуна породичном васпитању, а у изузетним околностима и као замена за породицу. Боравак у установи омогућује да дете дође у додир, комуницира и сарађује са одраслима и вршњацима са којима није у сродству и да постане члан једне друштвене установе у којој за све постоје исти услови, начин и правила живљења и понашања. Као саставни део живота малог детета, предшколска установа омогућава да оно доживи богато и позитивно искуство о сарадњи са другим људима, о игри, раду и учењу и о самом себи као друштвеном бићу и особеној личности. Њена основна вредност је што омогућава детету активно учешће у заједници деце сличне себи, у условима који су прилагођени њему, његовим могућностима, интересовањима и развојним потребама.

Тако схваћена предшколска установа је одређена као прва ванпородична социјална средина у коју се укључује дете, која му пружа повољне услове за развој и учење. Ова средина му обезбеђује средства, узоре и подстицаје за развој богатих, разноврсних и осмишљених активности у које може да се удуби и бави се њима без ометања као и да делује практично, конструктивно и стваралачки. У њој дете треба да се осећа сигурно и прихваћено да би могло безбедно и релативно самостално да испитује свет око себе, стичући позитивна искуства која ће се одразити кроз склоност и способност за активно учествовање у животу и раду социјалне заједнице какву представљају његова васпитна група и шире, сва остала деца и особље одређеног објекта предшколске установе. Описано опште активирање детета и посебно, његово оспособљавање за заједничко живљење и деловање у заједници, најважнији су разлози за похађање предшколске установе. Будући да оно у установи проводи велики део свог времена, и то када је најактивније, њен утицај на развој и учење детета је врло велики и долази одмах после родитељског, са којим треба да буде у сагласности.

б) Специфичност предшколске установе и васпитно-образовног процеса који се одвија у њој

Савремено схватање предшколске установе одређује њену специфичну физиономију полазећи од основне намене ове установе да организује заједнички живот мале деце, не угледајући се ни на школу (којој није слична због специфичних особина психосоцијалног развоја ове деце) ни на породицу (од које се разликује с обзиром на број деце сличног узраста коју окупља). Њена основна

вредност је омогућавање детету да активно учествује у васпитној групи као заједници деце сличног узраста, у условима који су прилагођени њему, његовим могућностима, интересовањима и развојним потребама. Осим тога, предшколска установа се не схвата као место потпуно одвојено од породичног живота које деца посећују у одређеним временским интервалима да би била васпитавана и образована, нити се ови процеси везују искључиво за установу. Без обзира у којем ће се правцу кретати дечји развој и учење, и колико ће сазнања која ће дете стицати постајати општа и апстрактна, полазна тачка треба да буде породични живот деце и искуства која су стечена у непосредној околини, односно, процес васпитања и образовања треба да има корен у животном искуству детета. Васпитно-образовни процес се не сме затворити у зидове установе, нити ограничити задацима и садржајима које предвиђа програм, већ треба да није из конкретног дечјег искуства, не одвајајући рад од игре, чин од мисли и знање од његове конкретне примене у свакодневним животним ситуацијама. Осим тога, савремено схватање предшколског васпитања и образовања се темељи на чињеници да се живљење састоји од социјалног искуства, због чега је учење детета као појединца неодвојиво од његових међусобних односа са одраслима, исто као и са вршњацима и децом других узраста. Отуда се приликом програмирања и планирања васпитно-образовног рада и читаве делатности установе не узимају у обзир само потребе и интереси друштва, установе, породице, па ни самог детета, већ и читав контекст у коме се оно развија и учи, као и сви остали фактори развоја, који нису мање утицајни и важни. Осим тога, процес који се одвија у предшколским установама се разматра и као саставни део ширег процеса васпитања и образовања намењеног свим узрастима и у оквиру свих мера које се предузимају за побољшање живота и рада у породици, локалној друштвеној средини и читавој друштвеној заједници.

Специфичност васпитања и образовања предшколске деце је да се васпитно-образовни процес не своди на усвајање уско схваћеног програма (програмских садржаја) већ да узима у обзир низ других чинилаца који битно одређују његове ефекте, као што су то организација времена и простора, структура социјалних односа у предшколској установи и положај детета у њој, укупна атмосфера која се ствара приликом његовог боравка, методи које примењују васпитачи, сарадња са родитељима и друштвеном средином у којој дете одраста и сл.

в) Делатности предшколске установе

① Основне делатности предшколске установе су васпитање и образовање, нега и превентивна здравствена заштита. ② ③

Пратеће, односно, додатне делатности, које се обављају према потреби, су исхрана, дневни одмор и спавање, корективни рад са децом која имају сметње у развоју, као и социјална заштита одређених категорија деце.

① - Васпитањем и образовањем се обезбеђује хармоничан физички, умни и социо-емоционални развој, негује комуникација и стваралаштво, деца

уводе у културу и припремају за успешно укључивање у друштвену заједницу и школу;

2. – Негом се одржава дечја хигијена и задовољавају потребе деце за сном, исхраном и боравком на ваздуху, а интеракцијом у процесу неге доприноси социјализацији и општем развоју детета;

3. – Превентивном здравственом заштитом се медицинским методама чува здравље деце и спречава јављање болести путем профилаксе и одговарајућим третманом свих фактора који угрожавају дечје здравље;

4. – Исхраном деце се, у складу са начелима дијететике и специфичним потребама деце раних узраста, обезбеђује довољно квалитетне хране припремљене на одговарајући начин, неопходне за правилан раст и развој;

5. – Дневним одмором и спавањем се негује здрав начин живота деце и подстиче њихов правилан психофизички развој;

6. – Корективним радом са децом која имају сметње у развоју се обезбеђује рано откривање, спречавање и рехабилитација поремећаја или застоја у развоју у складу са начелима специјалне педагогије и медицине;

7. – Социјалном заштитом деце обезбеђује се ублажавање неповољних утицаја на развој разних врста угрожености и ускраћености (економска, културна, недостатка родитељске бриге и старанја и сл.), као и приоритет приликом уписа ове деце у установу, односно, друштвене партиципације у трошковима смештаја.

Наведене делатности предшколска установа остварује самостално и у сарадњи са установама из области васпитања и образовања, здравства, културе, социјалне заштите, као и другим установама и организацијама, затим, родитељима деце, њиховим асоцијацијама, политичким, верским и другим удружењима, односно, свима осталима који се на посредан или непосредан начин брину о васпитању, образовању и подизању деце и омладине.

г) Номенклатура организационих облика предшколских установа

С обзиром на промене у друштву и породици с једне стране и потребе деце с друге стране, предшколске установе развијају читав спектар организационих облика и програма којима се остварују институционални аспекти друштвеног васпитања и образовања предшколске деце:

1. Основни – целовити програми

– дечји вртић (полудневни, целодневни и петодневни боравак)

– путујући дечји вртић

– алтернативне установе са целовитом програмом

2. Програми за специјално предшколско васпитање и образовање

– посебне васпитне групе за поједине категорије деце ометене у развоју

– програми који се остварују у породици за децу са ограниченим могућностима за кретање (инвалидна деца и деца оболела од мишићних и неуромишићних болести)

– програми за децу смештену у дечје болнице (телесно инвалидна и болесна деца)

3. Додатни – делимични програми

– игротека

– играоница

– игралиште

– причаоница

– ликовни атеље (радионица)

– музичка радионица

– драмска радионица

– вежбаоница

– учење страног језика

– скраћени програм припремања за школу

– програми за децу са повећаним развојним могућностима

4. Пригодни и повремени програми

– одмор и рекреација

– дечји вртић у природи

– програми туристичког карактера

Услуге породици

– сервис за помоћ око деце у породици

– педагошко-психолошко саветовалиште

Основе програма представљају општу полазну основу за разраду и уобличавање сваког од наведених облика програма, зависно од потреба деце и њихових родитеља, као и могућности друштва и приватних лица да им такве облике обезбеде. Због тога су Основе програма до одређене мере уопштене али и прилагодљиве потребама појединих слојева становништва и њихове деце, као и разноврсности организационих облика и програма предшколског васпитања и образовања.

V ПОВЕЗИВАЊЕ ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ СА ДРУШТВЕНОМ СРЕДИНОМ

Да би институционално васпитање и образовање предшколске деце, обухватајући све факторе који непосредно или посредно утичу на развој и унапређивање ове делатности, прерасло у друштвено васпитање неопходно је да се предшколске васпитно-образовне установе више повежу са друштвеном средином, као и да се шире отворе за позитивне утицаје које она садржи. Добро постављена и организована сарадња са друштвеном средином и усаглашеност свих фактора који су значајни за развој и учење деце, пре свега породице, школе, друштвених организација, стручних и културних институција из шире друштвене средине, у великој мери одређују успешност остваривања програма у целини.

а) Сарадња са породицом

У савременој предшколској педагогији васпитно-образовна институција се не схвата као место потпуно одељено од породичног живота, које деца похађају у одређеним временским интервалима да би учила, нити се учење везује искључиво за њу. Деца стичу своје искуство свуда и на разне начине, а њихови најутицајнији учитељи и васпитачи су управо њихови родитељи. Отуда одговорност родитеља за своју децу не сме да буде умањена чињеницом што она похађају установу